

Fron da

Voandeira do Arquivo Histórico Provincial de Ourense

nº 83

ano 14

xullo-agosto 2019

O PADRÓN DE SAN CLODIO DE 1580

O padrón da xurisdición de San Clodio realizouse nos meses de xullo e agosto de 1580 baixo o mandato de **D. Melchor de Puerta Agüero**, correxedor de Laredo, que actuaba como xuíz comisionado de Filipe II para pescudar o valor da **xurisdición de San Clodio**.

Entre outra información, o xuíz comisionado debía determinar o número de vasalos do mosteiro que habitaban nesta xurisdición constituída por un núcleo formado polas parroquias de Lebosende, Bieite e San Clodio, xunto cos lugares de Cuñas e Cacabelos da freguesía de San Lourenzo da Pena, todas **terras vitícolas** situadas no corazón do **Ribeiro de Avia**. Posuía ademais un conxunto de nove granxas, separadas do núcleo central e maiormente situadas en **terras de pan**. En total sumaban 428 veciños (1618 habitantes), dos que 387 (1467 habitantes) vivían no núcleo xurisdiccional, con capitalidade e casa da audiencia no propio lugar de San Clodio.

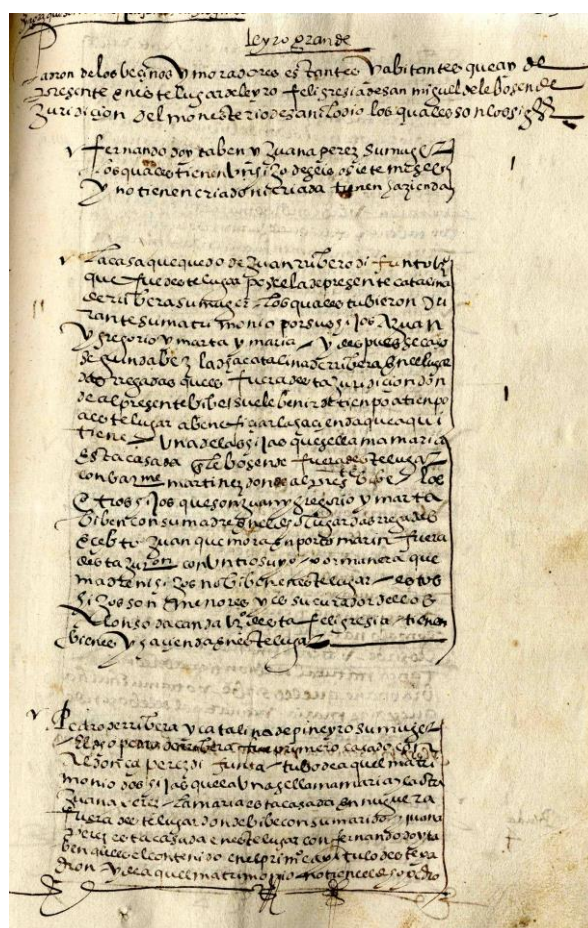
Aldea por aldea e casa por casa, este padrón contén unha relación nominal dos individuos que convivían en cada fogar cunha serie de **datos normalizados**: nome, apelidos, estado civil, rango social e profesión do cabeza de familia e, se era o caso, da esposa, así como o nome dos fillos; no caso de viúvos e casados en segundas nupcias figura o nome do cónxuxe defunto e o dos fillos que quedaron, o mesmo que o dos expósitos ou orfos que conviven co seu titor; tamén se rexistra sempre o nome dos criados e o seu lugar de orixe.

Teñen ademais os rexistros do padrón algo da esencia dos relatos en estado puro, do tipo daqueles que se escoitaban nas lareiras ou entre o fume das tabernas. Relatos construídos coas palabras imprescindibles, exentos de toda charlatanería. Véxase senón este de Alonso Suárez, veciño de Leiro, lugar daquela da parroquia de Lebosende:

«Alonso Suárez, biudo, que está sentado por soldado para la guerra de su magestad. Tiene quatro hijas y un hijo, suyos y de Constança Mosqueyra, su muger, difunta. El hijo se llama Rodrigo y bibe en la ciudad de Santiago, y la primera hija se llama Briolanja y bibe con Costanza Feixoa en la feligresía de San Clodio, y la otra se llama Maria y bibe con Pedro Suárez, y las otras se llaman Mariña y

Costanza y una anda por ay perdida y la otra la crían por servicio de Dios. Tienen bienes por parte de su madre en este lugar y no tienen tutor».

Por todo o dito o Padrón de San Clodio de 1580 permite formarnos unha imaxe moi viva da sociedade do Ribeiro de Avia a finais do século XVI nun momento no que esta rica comarca vitícola estaba experimentando unha etapa de gran **puxanza económica e demográfica**.

1580, xullo, 10 – agosto, 6. San Clodio (Leiro)

Padrón de San Clodio

Orixinal; escritura humanística; castellán; 226 x 310 mm
AHPOu, Mosteiro de Sta. Mª de San Clodio, L. 696, fols. 391-457.

Unha valiosa fonte histórica

O padrón de San Clodio de 1580 forma parte dun dos expedientes de **desvinculación e venda de xurisdicións eclesiásticas** promovidos durante os reinados de Carlos I e Filipe II, un proceso co que se pretendía contribuír a superar as dificultades orzamentarias ocasionadas pola custosa política exterior destes monarcas. Para iso iniciáronse unha serie de expedientes de investigación destinados a establecer o prezo de venda das xurisdicións afectadas nos que se incluía a elaboración dun padrón para pescudar o **número de vasalos** de cada unha delas segundo reza a carta rexia que abre o expediente:

«Mandamos a los conzejos justicias regidores de los dichos lugares cotos y feligresías que vos den y entreguen luego e padrón cierto y verdadero jurado y firmado de sus nombres en el qual pongan y asienten todos los vezinos y moradores que al presente ay en los dichos lugares y feligresías y en sus términos y jurisdicción nombrando a cada uno por su nombre sin dexar de poner en el dicho padrón a ninguno quier sea clérigo, hidalgo, pechero, rico, pobre, biuda y menores y huérfanos [...] y tomado el dicho padrón lo informareis si es cierto y verdadero».

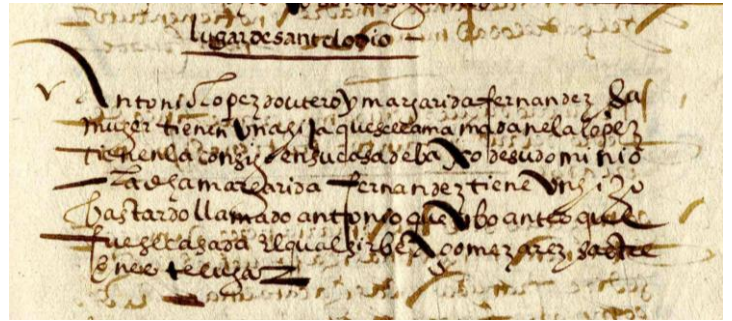
Trátase, polo tanto, dunha **fonte demográfica** de extraordinaria riqueza informativa para coñecer o Ribeiro de Avia a finais do século XVI. A súa potencialidade como fonte histórica resulta evidente: nin sequeira os libros de persoal do Catastro de Ensenada conteñen unha información tan detallada sobre a **organización familiar** ou o **hábitat de poboación**. Dende ese punto de vista, o padrón permite un achegamento non só a realidade demográfica do Ribeiro de Avia a finais do século XVI, senón tamén un coñecemento detallado do tipo de poboamento, do tamaño, estruturas e vínculos familiares, así como da **onomástica e da toponimia**.

A poboación e o poboamento en 1580

Dende a Idade Media o Ribeiro de Avia foi a principal **comarca vitícola** de Galicia e o Mosteiro de San Clodio -abadía vitícola por excelencia da provincia de Ourense- tivo un papel fundamental como axente articulador da economía e sociedade desta durante o medievo e a Idade Moderna.

A gran produtividade das terras do Ribeiro e a rendibilidade do cultivo comercial do viño, principal exportación galega desde a baixa Idade Media, son elementos que explican a altísima **densidade de poboación** que rexistra o padrón de 1580. Como xa vimos, no total da xurisdición vivían 428 veciños e 1618 habitantes, dos cales residían nas granxas 41 familias e 151 individuos. No núcleo da xurisdición, cunha extensión de 10 km², rexístrase unha densidade de poboación de 130 habitantes por km², cando a finais do século XVI se documentan uns 21 hab./km² para o Reino de Galicia e 18 hab./km² para toda a Coroa de Castela.

Asemade, o padrón sinala **31 núcleos de poboación** cunha media de 11 veciños por aldea, unha media que oculta gran **diversidade de tamaños**: algo máis da metade das localidades movíanse entre os 5 e os 14 fogares, cerca dunha cuarta parte non contaban con máis de 4 veciños e a cuarta parte restante oscilaba entre as 15 e 54 vivendas. Estas cifras están moi por riba do que se coñece para distintos lugares de Galicia a finais do século XVI nas que se rexistran medias que se moven entre os 3,63 e os 6,63 veciños/aldea.

Padrón da xurisdición de San Clodio de 1580, rexistro correspondente ao lugar de San Clodio. Na parroquia do mesmo nome. AHPOu, Mosteiro de Sta. Mª de San Clodio, L. 696

Os fogares do Ribeiro de Avia en 1580

Entre os padróns, os de maior interese para a historia son aqueles que non se limitan a informar sobre o número de persoas que conviven nun mesmo fogar, senón que inclúen outros datos, como os seus nomes, o seu parentesco familiar, a súa idade, as súas ocupacións, as súas rendas ou a súa orixe.

En España, o rexistro global máis completo dese tipo para a Época Moderna, aínda que non conteña todos os datos citados, é o **Catastro de Ensenada**, de mediados do século XVIII. A escaseza de fontes comparables para os séculos precedentes mantén na penumbra a caracterización dos fogares galegos de boa parte da Idade Moderna. En consecuencia, o achado de padróns como o de San Clodio, aínda que sexan de carácter local, posúe grande interese para enriquecer o coñecemento do universo familiar da época moderna.

Así, a partir do padrón de 1580 sabemos que a maioría das familias de San Clodio estaban compostas polos proxenitores e un ou dous fillos, o que se coñece como **estrutura nuclear**, sendo máis minoritaria as familias de estrutura complexa. Disto resulta un tamaño medio de 3,78 individuos por familia, unhas reducidas dimensións que están en relación co predomínio de **pequenas explotacións agrarias** de monocultivo vitícola que eran viables grazas á alta produtividade das viñas do Ribeiro. Esta circunstancia facía posible que as herdanzas se repartisen de forma igualitaria, o que pon en relación o tipo da familia co **sistema hereditario**.